

PÊRIST

Pêşgotin	2
Gotar û Lêkolîn	
Ezdîfî û Melekê Tawûs..... Dr: Rozad Elî	3
Roj jimêr	7
Di şêstaliya Ey Reqîb de	13
Mistefa Henan	
Hevpeyvîn: Digel Salh Bozan ----- pirs	15
Wêje	
Muruvet Cacim	23
Ger hêv M.Bekir	26
Mirovê nemir	27
Memê Alan	
Çêrok	
Hêvî û viyan	32
Merwan Berekat	
Qaziya heqnas	36
Rezoyê Osê	
Helbest	
Cenga zeriye	41
Mehmod Sebrî	
Serpêhatiey	44
M.Qere Hesên	
Zimanê kurdî li cîhanê	45
Du bêje	46
M.A. A	
Bersiv ji pirsê re	47
Zamdarê zindî	

-Hejmar - 42 - Havîn - 2008 .
- www.kovarapirs@yahoo.com. -- Buha 50 L.S

Guhertina çep

Zî van salên dawîn, guhertineke çep di warê nivîskariya bi zimanê Kurdî de, li ba hin nivîskarên Kurd li Sûryê, rûdide.

Hin nivîsakarên rêzdar, ku berî bi Kurdî dinivîsandin û berhemên xwe (gotar, kovar...) pê diweşandin, dev ji zimanê Kurdî berdidin û berê xwe didin zimanê Erebi.

Bêguman, ev guhertina ku li ba hin nivîskarên zimanê Kurdî dibe, valahiya mezin a ku berê di warê nivîsandina bi zimanê Kurdî de heye, ferehtir dike, û me xwast nexwast, ziyaneke îjdlî di warê netewtiya Kurdî de jî peyda dike.

Gava ku mera helwesta wan nivîskaran dide rûyê wan, ew bersiva ku herdem tê gotin dubare dibe: ((Kek... Xwendevanên Kurdî tinene... Erebi jî ji me re dewlemn'tir e û ji xwendevanan re jî hêsantir e...)).

Bêguman, ta radekê ew herdu rastî rast in, lê li ber roniya wê bersivê, ev pirs jî hene: Ew nivîskarê ku zimanê xwe berdide û xwe li ber zimanê Erebi germ dike, ta kîjan radeyê dê di Erebi de bi serkeve?. Ta kîjan qonaqê dê kanibe di pêgeha (zehma) bilind a ku di warê medya û wêjeya Erebi de heye cihê bigre?. Çend alavên ragihandinê yên Erebi dê amade bin, nivîsên wî nivîskarî biweşînin? Yan jî ewê dîsa berê xwe bide medya Kurdî û berhemên xwe yên bi zimanê Erebi tê biweşînin?

Eger nivîskarekî Kurd kanibe derbas nav medya Erebi be, wê hîngê mijarên wî çi bin jî, mera dê bêje biravo û sipas jêre. Lê eger rê jî xwe re venekir û tê de biser neket, wê hîngê ew dibe wek ewê ((genimê xwe bi cehê xelkê dayî)).

Bi rastî meletê me bi gerekî rewşenbîrên xwe ye, zimanê me li benda her nivîskarekî Kurd e. Digel hemî mercan, hîn zimanê me zindî, jindar û pêdar e, lê mixabin xuyaye em jêre û ji şîrê diya xwe re ne dilsoz in. Digel xemsariya beloq a rewşenbîrên me, û li gor hin vepirsînan, dîsa jî zimanê Kurdî di nav bi sedan zimanên ku li cihanê tîn xebtandin, jî hêla bandora xwe, de di pileya 31an de cî digre. Ev yek dupat dike, ku kesên bi zimanê Kurdî dinivîsîn hîç ne poşmanin û ne jî kêmbext in! Ew di riya rast de ne, tenê yên rêzdariya zimanê gelê xwe naparêzin wan riya çep û çewt vebjartîye.

desteya pirsê

Êzdîtî û Melek Tawûs

Dr: Rozad Elî

Êzdî oleke kevin e li Rojhîla Navîn. Ew tenê di nav Kurdan de tê dîtin. Ji ber wê jî, ew beşeke resen e ji çand û dîroka gelê Kurd e.

Ji hêla ramanî û olbaweriyên de, gotin û nêrînên têvel li derbarê ola Êzdî tên kirin. Hin ji wan rastiyê diyar dikin, hin jî dûrî rastiyê diçin.

Yek ji wan gotinan, Êzdîyan bi perestvaniya “Pêriyê Xînanî û şerxwaziyê(Iblîs) dide nasîn, ew yek jî li gor têgihîştina Îslamî ji pîrsa Iblîs re, sergêjiyeke civakî ya berbiçav ji bawermendên ola Êzdî re peyda dike.

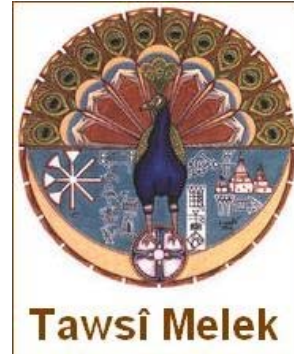
Ji ber wê jî, dê sûdar be, eger dîrok û baweriyên Êzdîtiyê werin lêkolîn, naskirin û şirovekirin.

Gelao.. Kanî zanînên ola Êzdî li derbarê mijara Pêriyê şerxwaziyê çi dibêjin?

Di jêderên Êzdîtiyê yê olî de hatiye, ku li destpêkê, Xwedêyê gewre ji roniya xwe ya giranbuha heft Pêriyên mezin afrandin, ew jî ev in: Izraîl, Ezazîl, Dirdaîl, Israfil, Mîkaîl, Şimqaîl û Cibraîl, û ji wan Pêriyan komelgeha Pêriyane ya giyanewerî ya destpêkê damezrand, û ew her heft pêrî li dora textê wî yê zorgewre gerîn.

Piştî ku Xwedê gerdûn û zemîn jî çê kirin, û ji her regekî jiyan bi nav de berda, ew her heft Pêrî ji xwe re kirin alîkar û birêvebirina karûbarên gerdûnê û hemî afrandeyan bi wan hilpesartin, û ew ferman jî kirin, ku ji wî tenê re perestvaniyê û secdê bikin.

Pişt re Xwedê govdê Adem jî afirand û giyan pê de berda, û ferman da wan pêriyên xwe daku ji Adem re herin secdê. Wê

hîngê hemî pêriyan secde kirin, tenê Ezazîl neçû secdê!! Wê hîngê Xwedê jê pirsî, tu çima secde nakî? Ezazîl li Xwedê yê xwe vegerand û got: Xwedêyê min, te em ji surra xwe ya 'ezîz afirandine û te Adem jî ji şênberên zemînê çê kiriye, û dema te em afirandin, te em agahdar kirin, ku ji bilî te, em ji ti kesî re bejna xwe naşkînin û perestvaniyê nekin, ez jî Xwedeyekî ji bilî te nas nakim û sozê xwe jî bi te re naxim, û lewre jî min secde nekir.

Wê hîngê, Xwedê gewre ji Ezazîl re got: Birastî tu pêriyekî guhdarî û dilsozî, te şîreta min ji bîr nekiriye. Wê çaxê Xwedê rabû tokeke zêrîn xist stuyê wî û ew kir serokê Pêriyan, û ji wê hîngê de ew bi “Tewûsê Pêriyan/Tawûsê Melek” hat binavkirin.

Ji vê hewaldana Êzdiyetiyê tê têgihîştin, ku dema Ezazîl ji Adem re secde nekir, Xwedê ew seza nekir, li bervajî wê, ew ji ber dilsozî û pêgirtina wî bi şîreta Xwedê re, hat pesinand? û Xwedê ew ji xwe ve nêzîktir kir.

Di vê babetê de jî, gotina Îslamê baş naskirî ye, ew dibêje: ku gava Melek Iblîs (Ezazîl) fermana Xwedêwî bicih nanî, Xwedê ew ji komelgeha Pêrîtiyê û ji paytexta xwe ya Xwedêwî avêt, lê sezakirina wî hîşt roja qiyametê, ew ji wê demê ve bi navê “Pêriyê Şerxazî û Xinaniyê (Iblîs)” hat salixdan.

Ev cudatiya li derbarê Pêrî Ezazîl ku di navbera gotinên herdu olan de heye, yek ji xalên herî bigirêk û peyvkêş e li ba bawermendên hemî olên ezmanî, û ji berê de, rê li ber guftûgoyên ramanî û olbawerî vekiriye.

Di vê karnavê de, bawerî heye, ku damezrawê ola Êzdî Şêxadî jî, yek ji ewên ku di vê pirsê de xudî nêrîneke cûda bû, û wî nêrîna mayîna Melek Ezazîl wek serokê Pêriyan vebjartiyê.

Tê bawer kirin, ku Şêxadî nêrîna ji ramana sade ve nêzîk bû, û ji salixên rastgo û dilsoz ku Xwedê tevahiya gerdûnê û endamên wê li gor wan afirandibûn, vebjartiyê, bawer nekiriye ku Ezazîl ji paytexta Xwedê hatiye qewtandin.

Ew helwesta Şêxadî li bingehên felsefî yên ku Xwedê afrandeyên xwe li gor wan afrandine jî tê, wek payebilindiya Xwedê û yektayîya wî, û ew bê heval û hevpar e (çi teşeyên ezmanî û çi yên zemînî), û cihê lave û bergera her afrandekî û her perestvaniyekê ye.

Lê belê Adem, afrandeyekî Xwedê ye û koleyekî wî ye, loma jî gengazî nîne ku ew şûna Xwedê bigire û û were perestkirin û secde jî jêre bibe. Ango, perestvanî û secde di navbera afrandeyan bixwebixwe de nabe, ew tenê ji Xwedêyê afranvan re tê kirin. Eger radeya afrandeyekî di binyata sîstema Xwedêwî yan cîhanî de çi be, û delametên wî yên ezmanî û zemînî jî çi bin, perestvaniya afrandeyan jihev re mîna gawirtî û înkarkirina yekîtiya Xwedê tê jimartin.

Helwesta Êzdîtiyê li derbarî Ezazîl bi vê nêrîna jorîn tê şirovekirin. Ango Êzdîtî nabêje Ezazîl gunehkar e, û ne jî ji paytexta Xwedê hatiye qewtandin, li bervajî wê, di Êzdîtiyê de, Xwedê dilsoziya melekê xwe Ezazîl bilind nirxandiye û ew kiriye serokê Pêriyan.

Wê lomê jî, Ezazîl “Tawûs Melek” di ola Êzdî de bi sinc û delameta xwe, ne “Pêriyê Xinaniyê” ye. Eger salixên Tawûs Melekê Êzdî, di beşê pêşîn de mîna salixên Ezazîl in di ola Îslamî de, lê ew di beşê diduyan de li ba Êzdiyan, Firiştewyekî xêrxaz, dilsoz û ji Xwedêyê xwe re guhdar e û ticarî xinaniyê nake û nabe şerxwaz. Ango:

Digel ku Tawûs Melekê Êzdî û “Pêriyê Xinaniyê-Iblîs” di beşê yekê de ji çêroka olî, di herdu olên Êzdî û Îslamî de mîna hev in, lê ew di beşê diduyan de, ji hêla salix û delametên xwe ve ne yek in û ji hev cuda ne. Di beşê diduyê de, Tawûsê Melekê Êzdî ji sîstema netê avêtin, û bi Xwedêyê xwe re wek Pêriyekî dilsoz dimîne û bi kardayînen ku Xwedê pê hatine hildipesartin radibe.

Ji bilî wê, teşeyekî giyanewerî li mûdêla teşeyên şerxazane û ji Xwedê re ne agahdar, wek Engra Mayno yê Zeredeştî û Iblîsê olên ezmanî, di sîstema Xwedêwî ya Êzdîtiyê de tineye. Ramana Êzdîtiyê li ser vê mijarê dibêje: ku: Her karek di gerdûnê de, çi

çê û çî neçê, bi fermana Xwedê tê kirin, û tikes ji bilî wî rê nade
û nikane bike.

Qewl dibêje:

Amîn Amîn Amîn
Tebarek Ellahû idîn
Ellahû ehşenûl xaliqîn
Xêra bide şera wergerîn

Yanê çêxazî û şerxazî yekser bi vîna Xwedê ve girîdayî ye, rewşeke ezmanî Xwedêwî ye cêwî (xêr û şer), bi şêweyekî eşkere di ola Êzdî de xuyan nabe. Ango di Êzdîtiyê de, pêdvî bi hebûna teşeyekî ezmanî ku şerxwazî û çepeliyê di afrandeyên Xwedê de biçîne û eşkere dijberiya vîna Xwedê bike, û ta roja qiyametê bimîne, netê ferqkirin.

Em bawer dikin, ku ev tişt, gotina perestevaniya Êzdiyan ji Firîşteyê Xinaniyê re bicarekê ji holê radike.

Belkî yek bipirse? lê çima Êzdî ji hildana navê Iblîs/Ş, dixeydin û hildana wî navê gunehkar dikin?

Di baweriya me de, sedem zelal e, çinkî cudatiya di navbera kesayetî û delameta herdu Pêriyên Xwedê Tawûs Melek û Iblîs, di herdu olên Îslam û Êzdî de, bi zelalî ne hatine naskirin û şirovekirin. Loma jî gava ku salix û delameta Iblis bi Tawûs Melek dikevin, ew di Êzdîtiyê de, wek bêbextiyekê tê dîtin, û rêzdariya Tawûs Melek tê gêrkirin, ew jî di Êdîtiyê de wek gunehkarî tê jimartin.

*****

ROJ JIMÊR Û NAVÊ MEHAN LI NIK KURDAN

Mehfûzê Mele Silêman

Destpêk :

Di van deh salên dawî de, gelek rojname (roj jimar) bi zimanê kurdî derdikevin, derhênerên wan bê rê û binyat navan li mehan û rojan dikin, hin ji wan navan bê wate ne û tu kes nizane ka ji kû anîne?! , û pir ji wan jî bê resen in (bê kok in) û bixwe ji zimanê biyan hatine girtin, û bi şaşî û çewtî di nav kurdan de bi kar hatine .

di baweriya min de, tegereke mezin e, û babetekî pir pêwîst e ku mirov li ber raweste , û perda tariyê û gelcê ji ser hilîne, bi hêvî me ku ev bizava min gavek dirust be di rêya parastin û pêşxistina zimanê kurdî de.

Roj jimar :

Ji mêj de mirovan di warê çandiniyê de, beramberî tevgera stêran û gera roj û hêvê li azmên û li gorî çerxandina (zîvirandin) goya

zemînê li dora xwe, kar dikirin.

Wan dem beş dikirin, û vederî rewşên keşê (av û bayê) û nîrên jîyanê yên cuda (û bê ser û ber) nav li parçê salê di kirin , çi demsal, çi meh , çi hefte û çi roj.

Gongirên çerxîn

(burcên asîmanan) :

Miletên kevnar yên di navbera herdû çeman de ango Dîcel û Ferat (welatê Mîzopotamyâ) û Misriyan, gongirên çerxîn nas dikirin, lê Yûnaniyan ji wan bêtir dizanîn, çimkî wan goya çerxînê bi çixîzan (xêzan) dabeş dikirin, û çixîza destpêkê (sifir) ango xala pêşîn ji 21ê Avdarê dest pê dikir, ango navcîtiya biharî (wekhevbûna roj û şevê), di nîvê bakur de ji goya zemînê stêrik didîtin, ku çawa di

demeke nîşankirî de diyar dibin, ewên ku piştî salekê li ciyê xwe vedigerin.

Li hember vê jî, çixîza (rêça gera) gongiran dabeşî (12) diwazdeh burcan kirin, û li gorî çeşin û wêneyên wan wekî ku xuyanî dikirin nav li wan dikirin :

1- Berx. 2- Ga. 3- Cêwî (duwane). 4- Xirçeng (penceşêr). 5- Şêr. 6- Keçîndar (qîzik) yan simbil (hoşe). 7- Terazî (şehîn). 8- Dûpişk (dolpî). 9- Kevan. 10- Karik yan (berx). 11- Avdank (avrêj). 12- Neheng (dumasî) .

Sala heyvîn :

Di rojgerên kevin de, wek di TEWRAT û QURANê de hatîye, mirovan ro'jimara mangan li gorî cîwaziya cureyên (çeşnên) heyvê, ji hilat û ta çûnava bikar tanîn. Lewre sala heyvîn li diwazdeh mehan dabeş kirin, û her mehek bi bîst û neh rojan û diwazdeh katan hejmartin.

lê gava karê çandinîyê kirin, dîtin ku ro'jimara heyvîn nediruste, ji bo çaxê

çandinê û çinîne û bi kêr nayê, çimkî gera mehên heyvîn li hember demsalên xuristê ne yekser û ne sazker in.

Ji bo vê yekê, divabû sala heyvîn yekser bikin, ta ku vegere destpêka xwe ya rast, ev yekser bûn jî karekî homoş û ne bijartî bû li cem oldar û zanyaran.

{ Impaz (beyt): Meha REMEZANê ango (germa dijwar) di hemî demsalan re dibûre, wiha jî bê wate dibe, nemaze ku REMEZAN dikeve zivistanê}.

Sala rojîn :

Ji ber sala rojîn sêsed û şêst û pênc roj û şeş kat e, demsal jî tim di çaxê xwe yên xurist de tên, ji bo wilo jî mirovan berê sala rojîn li şûna sala heyvîn bi kar hênan.

Misriyên kevnar, yên pêşîn bûn ku sala rojîn bi kar hênan, û ji 19ê nozdehê gelawêja sala 4241berî zayînê dest pêkirin, li wê rojê stêra gelewêjê di çaxê hilata rojê de derdikeve.

Pişt re, YOLYOS QEYSER bi alîkariya stêrnasê bi nav û deng SOCÎN ro'jimêra rojîn di sala çil û şeşan berî zayînê de bi ro'jimara yolyosî bi navkir, û meha Reşmehê (sibatê) kire bîst û heşt roj û bîst û neh roj piştî her çar salan. Û mîletên rojhilatê yê kevnar jî, ji berî duhezar û sêsed û pêncî salî berî zayînê sala rojîn bikar tanîn .

Destpêka ro'jimêran:

Şaristaniyên gelên kevnar, serpêhatiyên diyar di jiyana xwe de, bi destpêka ro'jimara xwe re nîşan dikirin, û gelek gelan bi navê şah û serokên xwe yê mezin û navdar salên xwe bi nav dikirin, da ku ew neyên ji bîrkirin, û di dîroka gelên xwe de nemirin.

Li jêr emê hinek seretayên ro'jimêran binivîsin, da bêne nas kirin:

* Ro'jimêra Zayînî (2008 z.): Yekê çile roja zayîna ÎSA (ev e ro'jimara ku hemî gelên cîhanê di jîyana xwe de bi kar tînin.

* Ro'jimêra Mişextîn (1428-1429)M : Roja

hînê(înê) 16ê gelawêjê sala 622 z. roja ku pêxember Mihemed ji Mekê mişext bûye.

* Ro'jimêra Quptî (1724) Q : Roja hînê 28 ê Nîsanê sala 284 z. roja ku DIQLIDYANOS gelek xaçparêz kuştin .

* Ro'jimêra Silûqî (1075)S: Roja yekê nîsanê sala 933 z. ew jî ji dîroka ÎSKENDERÊ du qiloç ve ye .

* Ro'jimêra Romî (rojilatî = xaçparêzî = kurmancî = suryanî), (1423-1424) R: Roja 14ê avdarê sala 584 z. ew jî bi 13 sêzdeh rojan piştî ro'jimêra zayînî ye .

* Ro'jimêra kurdî (2620) k: Ji 21ê avdarê sala 612 z. dest pê dike , roja ku MÎDIYAN zora AŞÛRIYAN birin , û ketin peytexa wan bajarê NÎNEWE.

Hinek ji kurdan ro'jimara kurdî ji dema ku dewleta MÎDIYA hatîye damezrandin de dijmêrin, ango roja 21ê avdarê sala 700 B.Z. û lihember sala MEDÎ dibe 2708 ME. .(Me: ro'jimara Medî).

Sirinc/Têbîn : Her mîletekî li cîhanê dîroka wî

heye, û destpêka ro'jimêra wî jêre taybet e.

Navên mehan:

a- Pêşyan mehên salê bi hejmaran nas dikirin, û binav dikirin , mîna ROMANIYAN ji meha heftan re digotin Siptember, û ji ya heştan re digotin November, û EBRANÎYAN wekî ku di tewratê de hatî ye???

b- Pişt re ROMANIYAN navê QEYSERÊN xwe li mehan dikirin , wekî OXOSTUS li tîrmehê kirin, û YOLYO li gelawêjê kirin.

c- hinek ji miletan bi yezdanan bi nav kirin , wekî yezdan TEMÛZ li meha gelawêjê kirin (TEMÛZ jî ji bal gelek gelên cîhanê yên kevnar naskirîye).

d- Vederî rewşên keşê (av û bayê) wekî REMEDAN ango germa dijwar, û CEMAD ango serma dijwar, misilmanan bi kar hênan .

e- Li gorî kar û barên abûriyê û çandiniyê wek bêjin: Meha çandiniyê, meha avakirinê, meha çêkirina mêt, ... Li rex BABILÎYAN. Li gorî zerbûna pelê daran jî

dipayizî de, wiha jî gelên SILAVÎ ji Çirîya Pêşîn re digotin (zer), û ji Çirîya Paşîn re digotin (meha bê), yan jî (meha xwînê).

ENGLOSEKSONÎYAN jî, ji Rezberê re digotin (meha çinînê), wek li nik CIRMANIYAN û SIWÊSRIYAN .

Ev in çend nimûne ji ro'jimêrên gelên cîhanê yên naskirî û belav kirîne, û li vê demê di nav dewletan de bi kartên:

- Navên mehên Romanî :

1- Yenayir 2- Yfibrayir
3- Mart = Mars 4- Epril

5-May = Mayo=Mayis 6- Yonyo 7- Yolyo 8- Oxistus = Oxist 9- Siptember 10- Oktober 11- November 12- Dêsemer

- Nave mehên Rûmî:

1- Tişriîn qedîm= Tişrîna Pêşî 2- Tişrîn Hiray= Tişrîna

Paşî 3- Kanûn Qedîm= Kanûna Pêşî 4- Kanûn Hiray=

Kanûna Paşî 5- Işbat = Şibat 6- Ezar= Azar 7- Nîsan

8- Eyar = Newar 9- Hezêran 10- Temûz 11- Ab = Eb

12- Eylûl .

Sirinc: Navê mehên Rûmî ji mêj de ne, û bi zimanên kevnar hatine binavkirin, wek SOMERÎ, ARAMÎ, SURYANÎ, AŞÛRÎ, BABILÎ, Û BEHLEWÎ, ...

- **Navên mehên Mişextî (Erebî) :**

1- محرم 2- صفر 3- ربيع الأول
4- ربيع الثاني (الآخر)
5- جمادي الأولى 6- جمادي
8- شعبان الآخرة 7- رجب
10- شوال 9- رمضان
11- ذو القعدة 12- ذو الحجة

Sirinc: Mehên Rojîn ji meha pêşîn heya meha paşîn ji salê li pey hev hatine rêzkirin , ango meha Tişrîna Pêşî meha yekê ye di sere sala Rûmî de .

-**Navê mehan li nik Kurdan:**

Ji ber ku miletê kurd di nav pir herêman de bela wela ye, û bi gelek zaravan dipeyive, mehên salê bi gelek hawan û rengan bi navbûne, li gorî rewşên li dar û li serpêhatîyên diyar di her mehekê de. Mehên kurdî jî ev in :

1- Meha Yekê (yekem) : Bihara Pêşîn= Avdar= Newroz= Axlêv= Axlêwe= Xake lipwe= Hermî Pişkiwan= Hirmî Pişkivan .

2- Meha didiwan (diwem) : Bihara Navîn= Nîsan= Nûzan= Cotan= Gulan= Banemer= Şêstbaran .

3- Meha sisîyan (sêyem) : Bihara Paşîn = Gulan = Cozerdan

4- Meha çaran (çarem) : Havîna Pêşîn= Xîve= Xêwe= Coxînan= Bêderan .

5- Meha pêncan(pêncem): Havîna navîn= Tîrmeh= Pûşber= Mêwegenan = Serîseng = Gelawêj .

6- Meha şeşan (şeşem): Havîna Paşîn= Tebax= Lat= Porişber .

7-Meha heftan (heftem): Payîza pêşîn= Îlon= Êlûn= Kewçêrînk= rezber= Manga Topeme.

8- Meha heştan (heştam): Payîza Navîn= Xezilwer= Xezelor= Bawer= Çirîya Pêşîn= Çirîya Yekê= Gelarêzan= Gerêjan.

9- Meha nehan (nehem): Payîza Paşîn = Sermawez= Kewberdar= Çirîya Paşîn= Çirîya Didûwan= Sermavêj.

10 – Meha dehan (dehem): Çilê Pêşîn= Berçile= Befirbara Yekê.

11- Meha yazdehan (yazdehem): Çilê Navîn= Çile= Befirbara Didûwan= Rêbendan= Rêbenan= Sehobendan .

12- Meha diwazdehan (diwazdehem): Çilê Paşî= Reşme= Reşmeh= Gecko= Keçok= Bazeberan.

Mebest ji gotarê (dawiya gotarê):

Ji bo ye'kirina navên mehan di ro'jimêrên Kurdî yên nûjen de, bi hevî me ku nivîskarên Kurd û danerên ro'jimêran, van navên jêrîn di nivîsandinên xwe de pêk bînin, sedem û egerên vê pêşniyarê jî ev in:

1- Bilêvkirina wan sivik û hesan e .

2- Ji ber ku pir ji wan di nav gelê Kurd e, û li gelek herêman ji welêt bikar hatine .

3- Navê wan bi Kurdiyeke dirust û paqij e, bi wate û binyat in, li gorî demê ku têre dibûrin e, ne biyanî ne, ji zimanên biyan ne hatine girtin û ne bi koûrkî jî hatine binavkirin.

4- Çinkûu di gelek ferhengên hêja, pirtûkên kevnar û

govarên bi nîrx de hatine xebitandin.

- Navê mehên salê li nîk Kurdan ev in:

1- Newroz (Avdar), meha pêşî ye ji salê. 2- Nîsan. 3- Gulan. 4- Xêve. 5- Gelawêj. 6- Tîrmeh. 7- Rezber. 8- Xezelor. 9- Sermavêj. 10- Berçile. 11- Çile. 12- Reşemeh.

Têbîn ji kovar Pirs: ((*Erê gelek ji van navên mehan li roja me bi kar tên, lê Kovara Pirs piştgiriya xebitandina wan navan li xwe negirtiye, ew tenê nêrîn û dîtina nivîskar belav dike*))- sipas.

Jêder û Hogan :

- 1- معرفة الأكراد - توماس بوا
  - 2- أسماء الأشهر العربية – د. فريح بروج السماء – د. علي موسى
  - 3- حساب التواريخ
  - 4- تقويم الصباح والنصار
  - 5- التقويم السرياني
  - 6- Ro'jmêrê Kurdistan D.qeftan
  - 7- القاموس الثلاثي – د. عقراوي
  - 8- القاموس العصري – سيدو كوراني
  - 9- قاموس مهاباد - موكرياني
  - 10- Govara hawar – mîr celadet
- Mehfûzê mele silêman
- 06 – 04

Di şêstsaliya goçbarkirina danerê

“Ey Reqîb” de

Sirûda **Ey Reqîb**, sirûda netewî ya gelê rêzdarî û hurmetê jêre digre.

Sirûda **Ey Reqîb** ji danîna parêzer û helbestvanê nemir Yûnês Reûf e ku bi navê (Dildar) tê nasîn.

Dildar li 02-02-1918an de li başûrê Kurdistanê li bajarê Koye ku bi ser bajarê Hewlêrê ve dikeve, ji dayîk bûye. Xwandina xwe ya sereta û ya navendî li Raniye (hin jêder dibêjin li kerkûkê) kuta kiriye. Piştî wê, ew berê xwe dide Bexdayê ta ku xwandina xwe li kulîja yasayê (huqoq) li zanîngeha Bexdayê berdewam bike. Piştî bidawîkirina xwandinê û derçûna wî ji zanîngehê, çend salan karê parêzeriyê dike, lê ev kar ne li gor hêvî û armancên wî bû, çimkê meraqa wî bêtir li ser wêje û nivîsandina çêrok û helbestê bû, loma jî dest ji karê parêzeriyê berdide û berê xwe dide nivîsandina çêrokan û ristina helbestan.

Hesta wî û helbestên wî hemî li ser hesta netewîbûn.

Di helbestên xwe dijminê gelê Kurd û zora wan li ser Kurdan

Yûnês (Dildar)

şermezar û rûreş dikir. Ji ber wê jî, pir êş dihatin serê wî.

Li sala(1938)an, rijîma Îranê Dildar digire û dixwe zindanê, ew di zindanê de ew Sirûda hêja dinivîsîne. Wî deqa helbestê bi zaravê Soranî nivîsandibû, û pişt re ew hat wergerandin zaraveyê Kurmancî û bi tîpên Latînî hat nivîsandin.

Ey Reqîb yekemîn car li sala 1946 an, di dema Komara Mahabadê de bû sirûd û merşa netewî ya gelê Kurd.

Dildar bi vê diyariyê ji gelê Kurd re navê xwe bi tîpin zêrîn di dîroka gelê xwe de nivîsand.

Lê mixabin temenê wî pir kin bû û di sî saliya xwe de,

di rewşên nenas de li Rêzdarî ji hemî Şehîdên
(12/7/1948an) jiyana xwe ji Kurd û Kurdistanê re.
destda, û bi goçbarkirina wî Ev e deqa sirûda Ey
gelê Kurd rewşenbîr û Reqîb:
kesayetiyekî nirxbuha
windakir.

Ey Reqîb*

**Ey reqîb her maye qewmê Kurd ziman
Naşê û danayê bi topê zeman
Kes nebên Kurd dimirin
Kurd jîn dibin
Jîn dibin qet nakeve ala Kurdan
Lawê Kurd rabûye ser pêyan wek şêran
Ta bi xwîn neqşîn bike tacî jîyan
Kes nebên Kurd dimirin
Kurd jîn dibin
Jîn dibin qet nakeve ala Kurdan
Em xortên mediya û keyxusrewin
Dîn îman û ayîn îman Kurd û Kurdistan
Kes nebên Kurd dimirin
Kurd jîn dibin
Jîn dibin qet nakeve ala Kurdan
Em xortên rengê sor û şoreş in
Seyr bike xwîna giyan me da rijan
Kes nebên Kurd dimirin
Kurd jîn dibin
Lawê Kurd tev hazir û amede ne
Can fîdane can fîda her can fîda**

Amadekar: Mistefa Henan

HEVPEYVÎN LIGEL MAMOSTE

Mamoste Salih Bozan di sala 1951ê de li gundê Şewitîyê girêdayî bajarokê Tel Ebyedê ye ji dayik bûye. Li Helebê dijî. Li Ukraniya (Yekîtiya Sovêta berê), di yûnîvêrsîta Kiyêvê de xwendina bilind bi dawî kiriye. Pileya Macistêr di warê “têkiliyên aborî yên navnetewî” de bi dest xistiye. Berhemên xwe yên ca’bûyî:

SALIH BOZAN

* Bi Kurdî:

1. Lawo: Kurteçîrok(bi Kurdî), 2003an, Dihok.
2. Helbestên Evînê li ser dergehên heftan ên cihanê, helbestên Ebdil Wehab Beyatî. Werger ji Erebî. Weşanxana Bajar. Istanbul 2004.

* Bi Erebî:

1. نقد أفكار زعماء الردة في الفكر الماركسي. عن دار الطليعة عام 1994.
2. في الوجد، مجموعة شعرية. عن دار الطليعة عام 1996.
3. انهيار الاتحاد السوفييتي ومصير العالم الثالث. عن دار الطليعة عام 2002.

Pirs1- Wek nivîskarekî Kurd, beşê çêrokê daye ber xwe, tu di riya zimanê kurteçêrokê re dixwezî çî bibêjî û ustbarên çêrokê çine ?

Ne weke wîn dibêjin, ku min beşê çîrokê daye berxwe. Ez di nivîsên xwe yên kurdî de ne pirofesenalim, min di jiyana xwe de ta niha pirtûkeke korteçîrokan derxistiye, û yeke din jî amade ye, lê ez di wergerê de jî dixebitim, û di

ramanên siyasî û civakî de jî dinivîsim.

Bi nêrîna min kes nikare zimanê çîrokê bi sînor bike, ji ber ku bi nivîskar ve girêdayî ye. Gava nivîskar dixwaze di çîroka xwe de tiştekî ramyarî bi xwendevanan gihîne, ew bi zimanekî hêsane dinivîsîne,

weke Zekeriya Tamir, di pirtûka xwe ya bi navnîşana * Tav * de. Gava dixwaze piroblemên civakî bighîne xwendevanan, ew bi zimanekî rojaneyî weke zimanê Yosif Idrîs yê mesrî dinivîsîne, gava dixwaze bi efsanwerî nêrînên xwe bi xwendevanan gihîne, wê çaxê bi zimanekî remzî dinivîsîne. Lê nivîskar hene dixwazin di çîrokên xwe de zimanekî hunerî nêzîkî

helbestê bafirînin, weke Selîm Berekat.

Li cem çîroknivîsên me Kurdan, zimanê Ferat Cewerî taybetmendiya xwe heye, û Helîm Yosiv jî nimûneyeke baş dide ber çavan.

Ez dibêjim zimanê çîrokê bi kultûra nivîskar, û bi pirojeya çîrêkên wî ve girêdayî ye. Tu zimanê standart ji bo kurteçîrokê niîne.

Pirsa 2- Tu asta hunera nivîsandîna kurteçêroka bi zimanê kurdî bi gelemperî û yên nivîskarên Kurdên sûrî bi taybetî çawa dinxînî ?

Bêguûman ên ku bi zimanê kurdî çîrokan dinivîsin gelek fêdenin, ji ber ku ew di rewşên dijwar de vî karî dikin. Ez du pioblaman li pêş wan dibînim. Piroblema **yekem** ziman e. Di vî warî de ciwanên me xwe nawestînin, hema ku fêrî tîpên latînî dibin, dest bi nivîsê dikin. Yanî bûyera çîrokê gor qelsiya zimanê wan xuya dibe. Piroblema **duyem**, di dest xortên me de, tu kelepûreke çîroknivîsên

hêja tine ye, yanî çawa wê ev ciwan stîla zimanê çîrokê bizanibe, gava di dest xwe de vê nimûneyê nabîne.

Di nav Kurdên Suriyê de, ên ku zimanî kurdî baş dizanin, ew di warê kultûr û hunera wêjeyî de lawaz in. Ên di warî kultûr û hûnera wêjeyî de zana ne, ji kultûra Erebbî û ya cihanî gelek fêdekirine, ew di zimanê kurdî de ne pêşketîne. Lê dîsa ez karim bibêjim, ku Bekirê Şehîne Siwêrkî bi zimanê xwe û bi mijarên

kurteçîrokên xwe, bingehêk ji kurteçîroka kurdî re daniye. Ebdil Helîm Yosif pirtûkeke xwe ya kurteçîrokan bi navnîşana *Mirî ranazin*, û yeke din bi navnîşana *Jinên Qatên Bilind* derxist. Di van çîrokên wî de, em zimanekî kurdî yî hunerî dibînin, heta ez karim bibêjim ku ev çîrokina astên xwe ne kêmî asta kurteçîrokên Erebi ne.

Pîr Ristem di warê kurteçîrokê de ji Helîm Yosif kevintir e, û çend pirtûk derxistin. Zimanê wî baş e, ez karim bibêjim, di nav nivîskarên kurdên Suriyê de, ew bi zimanê xwe xurt e, lê

di warê hunera kurteçîrokê û ramanên di paş çîrokê de ne ewiqas pêşketî ye.

Salih Demîcer, wî jî pirtûkeke xwe ya kurteçîrakan derxist, bi navnîşana *Sozine ji Berfê*. Di van çîrokan de nêzîkî jiyana mirovan ya rojane bûye, bi nêrîna min destpêka Salih Demîcer baş e, him di warê zimanê xwe de, û him jî di warê hunera kurteçîrokê de.

Bi kurtî ez dixwazim bibêjim, ku kurteçîroka me ya kurdî hîn ciyê xwe negirtiye, ne bi projeyên xwe, û ne jî bi zimanê xwe.

Pirsa 3 - Tu çawa hînî zimanî kurdî bûye û pêwîstiya nivîsandina bi zimanê dê û bi tîpên Latîni dibînî ?

Ta 1994an min ne zanibû bi zimanê kurdî ne bixwenda

û ne jî binivîsanda. Eynî ku min dixwast di vî warî de zanabim,

lê derfet ne diket destê min. Ji aliyekî din ve, ez ta pozê xwe di karê partiya komonîst ya Suriyê de fetisî bûm. Di vê

partiyê de tişteki bi Kurdî tinebû (bêguûman ev mijareke dine). Ji aliyê din ve, tu pirtûkên Kurdî wê çaxê neketin destê min. Di wê sala 1994an de, xarziyekî min carekê giramera Celadet Bedirxan ji min re anî "giramera zimanê kurdî-zarava kurmançî", ji ber ku wî dizanibû ez li tişteki weha digerime.

Min sê mehan xwe da ber vê pirtûkê, û weke şagirtêki dibistanê xwend. Di vê demê de, ferhenga Goranî jî kete destê min. Gava min xwastêdina bi kurdî binivîsim, çend biroblem li ber min derketin. A yekem çî binivîsim, gava ez li helbestê fikirîm, min dît ku peyvên kurdî di bîranînên min de na gihêjin asta ku ez aza bifikirin û binivîsim. Ez li gotaran fikirîm, lê min dît ku ez têrminên zanistî, siyasî, ranyarî, civakî, û aborî bi Kurdî nizanim. Herweha di warê çîrokê de jî bingeha zimên li cem min pir lawaz bû. Ji bo çareseriyê piroblema

duyem bikim, ezê peyvên kurdî ji ku bînim, peyvên di ferhengan de mirovan fêrî sazkirina hevokan nakin, ew peyvên rût in, û li pirtûkxaneyan tişteki Kurdî tineye, ji ber ku ziman û kultûra kurdî li Sûriyê qedexeye. Piroblema sêyemîn a li pêş min derket, gava ez li nivîsa kurdî diramiyam, min siftehîn hevok bi Erebî saz dikirin, paşê werdigeran Kurdî. Eynî ku ez bi van nivîsên xwe kêfxweş bûm, lê herku piştî çend rojan, ez lê vedigeriyam, min tişteki ji wan nivîsên xwe fêrî ne dikir.

Çawa min ev piroblemên xwe çareser kirin?

Wê demê li taxa Aşrefiyê ya li bajarê Helebê, pirtûkxaneya XANÎ hebû, min gelek pirtûkên bi zimanê kurdî ji vê pirtûkxanê kirin. Pişt re min ji pirtûkxaneya CELADET?? ya mamuste Mihemed Hemûo jî çend pirtûkên din kirin. Min "Mem û Zîn" baş xwend, û her heşt dîwanên Cîgerxwîn, û yê Meleyê Cizîrî. Antelojiyeke helbestên kurdî bi dest min ket, ez rind li ser sekinîm. Bi xwendina xwe re, min ferhengê Erebî-Kurdî

çê dîkir, û bi demê re ev ferhenga gelek mezin bû. Ez ta niha fêdê jê dîkim. Bi rastî min gelek pirtûk û rojname debirkirin, û xwendin.

Tiştêkî din jî zimanê minê Kurdî zengîn kir, ew jî kenala televizyonê ya MED-TV bû. Min li hemû pernameyên wê tamaşe dîkir, ji bo ez di her cureyên jiyane de têrmên Kurdî bizanibim, û hemû peyvên nû min li cem xwe dinivîsandin.

Bi vî hawayî min herdu piromlemên siftehîn çareser kirin. Lê piroblama sêyem bendekî mezin bû li ber min, çawa ezê bi Kurdî bifikirim û binivîsim?.

Gava li Rûsayê, ez fêrî zimanê rûsî dibûm, mamosteya min ji min re digot, ***kî çax tu gîhîştî asta ku bi rûsî bifikirî, wê çaxê tuyê ji xwendinê baş fêmbikî û baş bi rûsî binivîsî.***

Min defterek kirî, û dest bi nivîsa ku ez karim bi Kurdî

bifikirim kir, yanî di jiyana xwe ya rojane de çî dîkim, min ew dinivîsand. Sibê çî wext ji xew radibim, çawa diçim karê xwe, li karê xwe çî dîkim, kê dibînim, çawa vedigerim mal, çî dixwim, êvarê diçim kuderê û cem kê, li ser çî mijaran bi hev re daxivîn. Lê mijara ez zû pêre hatim, gava min li ser zarokiya xwe, û bûyerên herêma xwe nivîsand. Di eynî demê de min nivîsa bi Erebî rawestand. Ev kara du salan li pê hev min berdewam kir û di van herdu salan de, min sê defter tijî kirin. Wê çaxê ez hest bûm, ku nivîsên min êdina yek tiştên hêja tê de hene.

Ta niha, çar defterên weha li cem min in, û madeya pirtûka kurteçîrokên min ên siftehîn, ku di 2003an de li Dihokê çap bûye, min ji van defteran derxist. Û hîn ez karim gelek tiştên tîn xwendin ji wan defteran derxim.

Pirs 4 - Tu çî cudatîyê di navbera belavkirina di Intirnetê û kovaran de dibînî ?

Internê bi xwe, şoreşeke mezin e di warê ragihandinê de, ew pêle sînorên siyasî yên hemû dewletan dike û derbasî ber çavên xwendevanan dibe. Weke em dizanin, Internê encamek ji ancamên golobalîzmê ye, tu hêzên herêmî nikarin bendan li ber dînin, ji ber ku golobalîzm, em bixwazin yan nexwazin, qonaxêke nûye, ji pêwistiya pêşvaçûna civaka ademîzadiyê derketiye. Loma di pêşerojê de wê rola Internê zêdetirîn kûr û berfreh bibe. Li welatên ku dewlet li ser bingeha qedexê ava bûye, Internê ji stemkaran hêzdartir e, hemû alavên qedexê dişkîne, û pêrgîna gelên ku bi netew û kultûr û zimanê xwe bîndest in tê, dengên wan gelan li cihanê belav dike.

Bêguûman kovaran di sedsala bîstan de roleke mezin di kultûr, û ramana cihanî de lîstine. Li welatên Ereban hinek kovaran wergerandin di civatê de ajotin, nimûne kovara El-Erebî (العربي), Cihana Zanîne (عالم المعرفة) yên ji Kuwête

derdiketin. Ramana Nûjen (الفكر المعاصر), Pêşeng (الطليعة), Hîv (الهلال) yên li Misrê derdiketin. EL-Edîb (الأديب), El-Adab (الأداب), Helbest (الشعر), Rê (الطريق), Ramana Erebî ya nûjen (الفكر العربي المعاصر), Pêşeroja Erebî (المستقبل العربي), Ramana Erebî (الفكر العربي), yên li Libnanê derdiketin. Zanîn (المعرفة), Pêşeng (الطليعة) yên li Suriyê derdiketin. Yekîtî (الوحدة) ya li Marokê derdiket??. Em di wê demê de li hember van kovaran bûn, me pir jê fêde dikir.

Kovarên me yên Kurdî li Sûriyê dereng derketin. Ku em Hawar û Gelawêjê yên di sî û çelî de ji sed sala bîstan derketin dînin hêlekê, heta nodî ji sedsala borî qutbûneke fireh heye. Ji 1990î de li Sûriyê kovarna hêja derketin. Him bi zimanê Kurdî, û him jî bi zimanê Erebî. Dibe ku derengiya wan ji ber etmesfêra siyasî û rewşa aborî ya partî û rewşenbîrên Kurd, û kêmbûna xwendevanên bi zimanê kurdî be. Lê diîsa kovarên wek Zanîn, Zevî, Gulîstan, Aso, Pirs, bi zimanê Kurdî, û bi zimanê Erebî, Rewşenbîrê

Pêşketî (المتقف التقدمي) ،
Diyalog (الحوار)،
Zengilin(الأجراس) , û Sorgul.
Lê mixabin ev kovaran gîş
sekinîn, bi tenê Pirs bi Kurdî
ma, Diyalog, û Sorgul jî bi
Erebî.

Ev hersê kovarana jî, ne
di asteke bilind de ne, lê
berdewam dikin. Weke em
dizanin kovar di rewşeke ne
demokrat de pêşnakeve. Ji
bo kovarek pêşde here, û
roleke kultûrî û rewşenbîrî
û ramyarî bilize, pêwîste,
kadroyekî xweyî rewşenbîrî

aste bilind hebe, têkiliyên
xwe bi rewşenbîran re xurt
be, di paş de sermiyanekî
peran hebe, û bi teknolojiya
nûjen derkeve. Ev tiştina
gîşkî li cem Kurdên Sûriyê
tinenin yan kêmin, loma ez
dibînim ku Internê, pencera
me ya girîng e ji bo em
kultûr, wêje û ramanên xwe
bi xwendevan gihînin, û bi
hev re pêşda biçin. Lê weke
em dizanin Internê jî li
Sûriyê ne di rewşeke
demokrat de ye.

***Pirs 5 - Tu çawa li kovara pirs dinêrî û çî jê dixwazî û
pêxistina wê ustbariya kê ye ?***

Weke min berê jî got,
hêjabûna kovara “Pirs” di
berdewamiya wê de ye, Lê
kovar bi xwe di aliyê
berhemên tê de tîn
weşandin lawaz e,
xwendevanan rewşenbîr
nake. Ez rewşa wê ya
hundirîn nizanim, û ni zanim
astengên li hember wê çine,

lê bi vî awayî ku derdikeve,
ez malperên kurdî di
Internetê de zêdetirîn balkêş
dibînin. Gereke rêdakterên
kovarê li ber vê rastiye
bisekinin, ji bo kovar bibe ya
hemû rewşenbîr û
xwendevanên Kurd ên
Suriyê. Ez vê daxwazê ji
kovara “Pirs”ê di pêşerojê de
hêvî dikim.

Pirs 6 - Li dawiyê, tu dixwazî çî ji xwêneran re bêjî ?

Ez dixwazim bibêjim ku
rastiya me Kurdan di zimanê

me de ye. Di dîroka kurdî de, hêza ku ne hîşt Kurd di gelên heremê de asimlasyon bibin, berxwedana zimanê kurdî ye. Bira ciwanên Kurd li vê rastiyê bi kûrbînî binêrin. Ya duyem, zimanê serbixwe ne bes elfebêye, ne bes axavtina devkî ye, ne bes kelepûra kilasîk e, ziman serbixwe ye, gava digihêje asta ku raman û kultûra nûjen karibe bafirîne. Ciwanên me hema ku xwe fêrî elfebêya latînî dikin, û çend berhemên kurdî dixwînin, berê xwe didin helbestê. Kesek di cihanê de nikare helbesteke hêja bafirîne, bê ku bi zimanê xwe ne xort be. Em Karin mînak Ehmed Huseynî bi ber çavên

xwe din. Ew hîro ne bes di helbestê de afrandekar e, di alî zimanê xwe yî helbestê de zêdetirîn bedew e. Bi rastî ew Selîm Berkatê zimanê kurdî ye. Zimanzan Helbestên helbestvanên mezin dixwînin ji bo taybetmendiya zimên fêm bikin, lê helbestvan nikare ji berhemên zimanzanan helbestê derxîne. Mebesta min ew e ku ciwanên me yên Kurd gerek bêtir bi Kurdî bixwînin û hindik binivîsînin. Bi nêrîna min, ku ciwanên me ji zimanên biyanî berheman wergerînin Kurdî, wê fêdêyeke mezin him li xwe bikin, û him jî li ziman û kultûra Kurdî bikin.

Pîrs

Helbestvan û nivîskara Kurd

Muruvet Cacim

Kurtejiyana min

Ez LI 21 ê Adarê li sala 1966an li roja Newrozê ji dayîka xwe bû me. Bi eslê xwe ji Araratê me. Lê jiyana min piranî li Amedê (Diyarbakir) derbas bû, ji ber vê yekê, piranî însan min ji Amedê dihesibînin. Malbata bav û dîya min ji eşîra Etmankî ne. Bavê min Mele(îmam) bû. Ji ber vê yekê jî navê min navekî Erebbî ye.

Min xwandina xwe li Qersê dest pê kir û li Wanê berdewam kir û hê xwendina min neqediyabû ez di 16 saliya xwe de zewicîm. 2 kur û keçeke min hene.

Berê ez di nav çepên Tirkan de bûm. Bi ked û emekên xwe di nav partiyê de bilind bûm. Ez bûme endama rêxistina navendî, heya (polîtbîro) min cih girt. Demek hat ku ew partiya zivirî û bû dijminên Kurdan, min jî dest ji wê

partiyê berda. Paşê min di nav komîta rêvebir ya HEP û DEP de cih girt û kar

kir, lê mixabin ewana jî ji ber nijadperestiya Tirkan hatin girtin... (di van deman de pir birayên min hene wek İbrahim Incedursun, Musa Anter, Mehmet Sincar û pir hevalên din, ewana ji li aliyê dewlete ve hatin kuştin...).

Ez di sala 1.1 1989 da li Diyarbekirê hatim girtin, û li dawiya 1990î ji hepsê derketim, 2 meh şunde dîsa wê carê jî li Cizirê hatim girtin.

Li Diyarbekir pir caran di ser mala me de digirtin dixwastin min û hevalê min birevînin û bukujin, yê ku dihatin polîs û tîmên teybet bûn û cara dawî jî ekîbek

hatibû û mirovek jî bi wan ra bû jê re digotin 'reyis', wana dixwast wê şevê me birevînin. Min armanca wana fem kir û ez derketim pencerê û di balkonê de qêrîyam, lambên cîranan vêketin. Gel bi dengê me hişyar bû, polîsan li rewşa xwe û ya me nihêrin û bazdan di tariya şevê de wenda bûn.

Me mêze kir ku sitara me li Diyarbekirê nabe em çûne Stenbolê. Em gihiştin Stenbolê 6 roj şunde me bihist ku Vedat Aydın revandine û dure jî cesedê wî hate dîtin... Paşê di çapemeniyê de me wêneyên Mahmut Yildirim ku jêre digotin (Yeşil- Sakali) dît û me ew nas kir. Yê ku nîvê şevê hatibû me birevîne û jêre digotin Reyis Yeşil bi xwe bû.

Paşê me nihêrî ku jiyana me li Stenbolê ji Diyarbekir xerabtir bû li Stenbolê jî hatim girtin û paşê hatim berdan, lê di mehkeman da hinek dewayên min jî hatin ber bi dawiyê ku ezê dîsa werim girtin, em jî mecbûr man û derketin Ewropa. Hatina min a Ewropa 29 rojan berdewam kir. Ez û zaroyên xwe ve ji Zagrebê heya Almanyaya

meşiyana. Di vê riyê de bi rojan me xwe vedişart û bi şevan em dimeşîn. 6 roj mabû ku em bighiêjin Almanyaya xwarin û vexwarina me nemabû û min gezoya ser daran (cilo) bi zarokan dida alastin ku taqetê zaroya hebe em bimeşin.

Em di çiyana de dimeşiyana ku navê wan çiyana Alp in, serma û seqema Alpa pir dijwar bû. Bi roj min xwe li erdê dirêj dikir û zarokê xwe li ser bedena xwe radizand ku erd şil bû, ji bo ku zarok nexweş nekevin... Ji ber vê yekê tendrustiya min xerab bû, ez demeke dirêj him ji ber êşkenceyan û hem jî ji ber vê yekê tedawiyê dibînim...

Ez 1980î û virde helbestan û kurteçîrokan dinivîsînim. Ji 1990î û virde bi rewşeke profesyonel dinivîsînim. Nivîsên min di Yeni Ülke Özur Politika û 1995an virde jî di kovara Güney de (Güney Dergisi) hinek caran ji riya internetê li hinek malperan û kovaran xwendevanên zanîngeha Essenê de hate çapkirin. Hinek caran jî gotaran dinivîsînim. Nivîsên min di kovara Güney de berdewam in. Naha hêji li

Almanyayê me. Benda Bi rêz û slawên germ
zivirandina welatê xwe me. **Mürüvet Y. Cacim**

XERÎBÎ

Li dinyayê em in xemgîn
Me winda kir welatekî rengîn
Ji bo me heps û zîndan
Tu ferq nake welatê evdan.
Li ber sefera van kafira
Me bîrva kiriye rûçikê xwîşk û bira
Dê û zarok ji hev qetandin
Êdî sebra me teqandin.
Dil û cergên me kirin xwîn
Li benda me be welatê zêrîn
Her tim di dilê me de ye ev evîn
Şev û roj her em in xemgîn.
Dikim xem û xeyala te
Bi fersehan ji min dûr î
Nayê m cejn û sersala te
Birîna dilê min de ya herî kûr î.
Bi koletî û bi êsîrî
Van helbestan ez dibêjim
Li ser sêla agir im
Can û cergên xwe dipêjim.

9.7.1996 Almanyaya

Mürüvet Cacim

Ger Hêv Tenê Li Esuman Lempak Ba

Li Alimaniya, di heyva huzêranê de, hunermend Yosêf Beir Elbomek ji wêneyên xwe bi navnîşana " Ger hêv tenê li esuman lembak ba" bi zimanê Almanî çap û belavkir. Elbom ji / 81/ rûpelan e, jê /1000/ çapkir. Bêtirî /85/ tebløyên têvel têde hene. Di wan tebløyên de diyar e, ku hunermend Yosêf Berkir dîlbazê rengan e. Hestên netewî û mirovatî, evîn û welat,

xwazeya Kurdistanê, nemaze çiyayê Kurmênc(Efrîn, Reco, geliyê tîran...) gelekî têde berzin. Li kêleka wan hestan, xem, êş û hêviyên gelê xwe (Helebice, Qamişlo, Newroz, Mem û Zîn, govend û dîlan...) diyarin.

Mamostê hêja Husên.M. Hebeş, bi zimanê dê û van peyvan Elbom pêşkêş kir:

DÎLBAZÊ RENGAN

Eger ku yek li tabloyên Bekir binêre, bê gûman wê têde afrandineke pir bi taybet bibêne, dê wê yekê bi xwe jî bihêle ku bipirse ew taybetiya wî ji kû û ji çi hatiye ? Yosêf mirovekî di nav rengan de xebatkar e, bi cefa, bê vehes, û bê gazind dixebite, bi dil, giyan, hiş û gewdê xwe rengan hembêz dike, û weke evîndarekî dîlbaz, pê re dikeve diyelog û danstandinê û pêwendiyeye vekirî ...pir xweşik û rengîn .Mirov dikare hest bike ku çewa reng ji kûraniya hest û evîna wî dadirivin, û çewa di nav tiliyên wî de zîrek dibin, û ew reng bi xwe çewa bi alikariya tiliyên wî weke sîmfoniyeke lihevhatî bi hermoniyek pir bilind li ser rûyê tabloyan şax didin, û çewa çavên bîneran di pêşengehan de matmayî dihêlin û herweha çêjeke nû di hinavan de kûr dicing.

Bekir dizane reng çiyê û ew ji renga bi xwe çi dixwaze û bi çi awayî rihê wan rengan bi tiliyên wî saz dibin..Tu yê hest bikî ku, ka çewa di tabloya wê de rengê sor maçî yê kesk dike û yê kesk çewa bi rengê zer re dipeyive û tevahiya rengan çewa dîlana êş û şahiya wî bi şêweyekî azad û pir rewan ..Di asoyaek bê dawî de sirûdên xwe diafirênin.

Hêjayî gotnê ye ku ez bibêjim Bekir ,yek ji wan evîndar û canbazên rengan yên pir balkêş in.

Amadekar: M. Bekir

Merovên Nemir

Amadekar: Memê Alan

Berî hertiştî, divê em têbigihên, ku tore û çanda Kurdî ne jixweberê gihaye vê radeyê ji dewlemendbûnê. Belê, ew bi cefayê gelek gernasên bi nav û deng, ên ku jiyana xwe di vê riyê de dane, hatiye holê.

Hin kesên hêja mîna Ehmedê Xanî, Meleyê Cezîrî, Eliyê Herîrî, Feqiyê Teyran ... hwd, ku pir li ser wan hatiye nivîsandin, xebat û jiyana wan hatiye naskirin, ronahî dîtine, berhemên wan hatine xwendin û gelek lêkolîn jî li derbarê wan çê nebûne.

Lê, gelekên din jî hene, mîna Melayê Bateyî, Mensûrê Girgaşî, Mîna, Macin, Sadiq, Pertew Beg, Bekir Begê Erzî, Şêx Nûredînê Birîvkanî ... û hwd, hindik li ser wan hatiye nivîsandin, an jî di sersiyê de mane. Wê yekê hîştîye, ku hinek ji wan hindayî bin, hinek jî ta niha ne nas bin û hinek jî aniha dixwazin toza demê ji ser vedin.

Wêlomê jî dema ku min pirtûka /Şairên Klasîk ên Kurd, a Abdulreqîb Yûsêf, ji wergerandina Elî Şêr, weşana Jîna Nû/xwend, min dît pêwîst e, ku ez carê yekî ji van helbestvanên nenas bi xwendevanên Kovara Pirsê bidim naskirin û hinde perçeyên bijarte ji berhemên wan li dû danasîna wan dînim. Helbestvanê vê carê jî dê Melayê Bateyî be.

Melayê Bateyî

Melayê Bateyî helbestvanekî Kurd î bi nav û deng e, navê wî yê resen Husên e. Ji niştecihên gundê Batê ye, ku nêzîkî

geliyê Teyarê yê Hekarî ye. Ta niha ne xuya ye, ku Batî kurê kê ye, li kû xwendibe. Lê ne dût e, ku wî xwendina xwe li Muksê, li dibistana Mîr Hesenê Welî kuta kiribe. Ji ber ku, ev dibistan yek ji navendên wê demê yên fêrkirinê yên mezin bû (dora 300 Feqe têde dixwendin û 10 Seydan jî tê de karê fêrkirinê dikir). Dibêjin jî helbestvanê me, li ba xwediyê dibistanê gelek bi qedir bû, û salê carekê rêdikir pê wî, ev yeka han di vê helbesta wî de diyar dibe:

Li Çirya Paşiyê de Melayê Bateyî kanê Seferkêşa bi Muksê da, li ser weqtê zivistanê

Ne dût e jî, ku helbestvanê me li Cizîra Botanê û li Çolemêrgê jî xwendibe. Ji ber ku, wê hîngê, Çolemêrg wekî paytexta herêma Hekariyê bûye, û ta Wan û Muks jî bi ser ve bûye.

Li derbarê Bateyî, dîroknivîsê mezin Emîn Zekî di Tarîxa Kurd û Kurdistanê, di rûpela 336an de weha dibêje: Bateyî di navbera salên (820-900î)g/ (1415-1495an)z. de jiyaye. Herweha mamoste Eladîn Sicadî di pirtûka /Mêjûyî Edebî Kurdî, rûpel 536/ de, çêra wî kiriye, lê li derbarê jiyana wî tiştek negotiye, lê rêzdar Ebdilreqîb Yûsêf dibêje, ku ev dîrok gelekî dût e, û baweriya wî ew e, ku Bateyî di navbera çerxa 11 û 12an.g. de ye, û ew ji dema Ehmedê Xanî ye. Ji ber ku, eger Bateyî berî Ehmedê Xanî ba, belkî Ehmedê Xanî, M.Cezîrî, Feqeyê Teyran û E.Herîrî, dê çêre wî bikirana.

Cardin xuya dibe ku, Melayê Bateyî wê hîngê gelek bi nav û deng bû û helbestên wî di nav xelkê de belavkirî bûn. Herweha helbesta wî ya bi nav û deng “Subh û Êvarê” di temenê xwe yê (50)î de gotiye. Di vê helbestê de weha dibêje:

Pêncî Salê Şhlewendî Keftime Çaha resed

Ebdilreqîb Yûsêf dibêje, baweriya min ew e, ku berî Batî bibe helbestvan, Ehmedê Xanî jiyana xwe ji dest ye, û piştî

Batî xwendina xwe tewaw dike, ew dibe seyda û karê fêrkinê dike.

M.Bateyî jiyana xwe di fêrkin, zanist, tore û helbestriştînê de berbas dike û bi wan binavûdeng dibe. Dibêjin, M.Batî çûye Hecê jî, û helbesta xwe ya bi navê “Hilo rabe Ebûl Qasim” li ser gora pêxember nivîsiye:

Hulo rabe Ebûl Qasim hulo ey qasidê ekber

Hulo fexra Benî Haşim hulo rabe tu yî rehber

Xuyaye ku Bateyî, gelek helbest ristine û pileya wî di helbesthûnandinê de zor bilinde, lê mixabin helbestên wî nehatine komkirin, lê eger ku mirovek wê bi karî xwe ke, li kurdistanê bigere û helbestên wî ji vir û ji wir kombike, wê karibe dîwanekê ji wan helbestan amade bike.

Bateyî, bi navê Mewlûda Kurmancî mewlûdnameyek jî daniye. Ew di nav xelkê de gelek belavbûyî ye. Pêşiya wê weha ye:

Hemdê bê hed bû Xudayê alemîn

Ew Xudayê daye me dînê mûbîn

Ew mewlûdnama gelekî xweş û rewan e û bi zimanê Kurdî ye. Û di sala 1324an.g. de li Misirê hatiye çapkirin. Bateyî di warê eşq, evîn û welatperweriyê de jî gelek helbest hûnandine, yek ji wan eva li jêr e:

El wefayê weslê canan xemz û naza min nehat

Ya tu qelbê aşiqan î gul nîgara min nehat

Mam bi qeyda derd û daxan xemkusara min nehat

Sibhe nabit wê şevê dengê minara min nehat

*Derd û dax im bê qerar im bê buhar im bê çîmen
Bê hebîb im bê tebîb im hem xerîb im bê weten
Şubhê Ye'qûbî ji eşqa Yûsufî gul pîrehan
Munisê derd û xeman im sakinê beytul hezen
Tar û mar im intîzar im şehsuwara min nehat*

* * *

*Pertewa sen'd cernalê min disojit dem bi dem
Îştîyaqa zulf û xalan têk kirim deryayê xem
Dame ber pêça fîraqê weslê qet nukit kerem
Ma mededkarê mebit “inna fetehna” sibh û dem
Werne sotim ateşe dil şehriyara min nehat*

* * *

*Şubhê mestan im wekû dîwane ez diwan ne ser
Badenoş im purxuroş im bêyî huş im derbeder
Hesret û hicrîn keser mehbûb û xîrin bîl-nezer
Bil fîraqî lil telaq bê sikûn im ta seher
Xo leb nuşîn ba ezîz im dilîgara min nehat*

* * *

Meclîsa bê saz u hey hey min nevêt naçime yê

Bê def û bê çeng û bê ney min nevêt naçime yê

Bezmeya bê yarê Batey min nevêt niçime yê

Bê feraxet yarê Butê îşwegada min nehat

* * * * *

Ev jî çend malik ji helbesta Zembîlhiroş:(¹)

Ey dil werin dîsan bicoş

Carek ji caran mey binûş

Bikin qiseta zembîlfiroş

Da she bikin hikayetê

Zembîlfiroş lawkê rewal bû

Bi kilfet û ehl û eyal bû

Husnekî usif li bal bû

Heq rizaqê qismetê

Hêvî û viyan

Merwan Berekat

Lî gundekî ji gundên Çiyayê Lêlûn, ku li başûr û rojhilatî bajarê Efrînê dikeve, jineka jinebî û keça xwe ya çardesalî, talejiyana xwe bi kefecanî diborandin.

Roja wan westandin û karê zor bû, şevên wan ax û of û keserên jiyanê bûn, rewşa wan, her ji derd û kulan bi dax bû.

Yanê jiyanê wan wek kirasê ku ji perspanan cihê nîv perspanekî lê nemabû, deriyê dema wan bi kilîta êşan di bêdengiyê de dihate girtin, û bi nalînên wendabûna hêviyên jiyanê vedibû, lê tucarî di dilên wan de zengilên viyan û berxwedana jiyanê bêdeng nediman, û her li ber argûnkê rûmetiyê, şerê xinzefelekê dikirin... carna çav bi rondik û pir caran jî dîlê awazên birçîbûnê bûn,

lê ew can zelalbûn wek cînciqa piyala " Mesîh" bûn.

Navê jinebiya perîşan Rewşen bû, û navê keça wê jî Gul bû.

Rewşen û keça xwe ve, ne barê demê bûn...Wêneyên rojan di navkelên wan de dîlê viyana wan bûn, eger demê 'ewrên perîşaniyê di ser wan de berdidan, viyana wan jiyan dijeniya.

Rewşen û keça xwe ve dengên bilbilan baş guhdardikirin, ji ber her û her berî ku tîrêjên rojê eniyên çiyar ramûsandana ew hişyar dibûn.

Rojekê gundiyekî nîvxanedan riya xwe bi mala Rewşenê xist, ji bo binase ka çawa ew û keça xwe ve dem û jiyanê xwe diborînin, û daku binhire ka tişteke bi wan divê yan na.

Piştî ku ew gundiye nîvxanedan ji serdana mala Rewşenê vegeriya, ji perîşaniya wan navkeleka dilovaniyê dilê wî bir û anî, û xwîna comerdîyê xwe di tevaza rehên wî de berda, bi dengê sertawaz bane kurê xwe yê mezin kir û jêre got: Loooo... Cimo! Kurê min, here nav keriyê pêz û bizneka li ber zandinê ji Rewşena perîşan re bibe, bila doşaniya wan jî hebe, rewşa wê û keça wê kefecaniye, bi xwedê dilên gawirên vê demê bi wan û rewşa wan dişewite.

Cimo kurê Remoyê nîvxanedan di nav keriyê pêz re geriya, her ku dikir destên xwe bavêje biznekê û wê bigre necomerdiya wî ew bi paşve vediçengand, lê carna wêneya Gula porçîl di ber çavên wî re diçû û dihat, wê yekê hîşt ku destên xwe bavêje guhên bizna guhşîn, daku wê bibe mala dêya Gulê, lê ta Cimo bizin gihand mala Rewşenê, deh qurmîçekên wek cihê razana zovan?? di eniya wî de çêbûn, yanê eger bizin ne deh berî bûya belkî Cimo

ji mala Rewşenê li ser piyê çar camêran li dê û bavê xwe vegeyriyaba. Cimo bi hêvî bû ku li çûna mala rewşenê çavekî li bejna Gula porçîl xîne, lê wî nizanibû ku yên wek wî tucarî ne di bîr û bala Gulê de ne, ta Cimo li mala wan bû wê xwe di karên derve de mijûl dikir.

Belê .. Ne her yek kane deriyê xwe li comerdîyê veke, lê yê ku hînî comerdîyê bibe her kilîtê deriyê mala wî şikestiye.

Rewşen bi diyariya nîvxanedanê gund pir dilşad dibû, hema te digot belkî keriyek pezê koçeran jêre diyarî hatiye.

Rewşen û keça xwe li bizina guhşîn miqate dibûn, nanek dikirin sê par, û ji şabûnekan re carna Rewşenê şaş dikir û bi Gulê re digot guhşînê. Piştî çar, pênc rojan bizina guhşîn cewiyek karî guhfitîlî anî... Lê qedera perîşanan re şe, pend û şîreta Kurdî dibêje (Dikir roj li sêwiyan hilata, heft caran malan ji gund barkirin). Pêştî ku pênc

rojan Rewşenê bizina
guhşîn dot, karên bizinê
mirin, wek ku hatiye
naskirin bizin pir bi şîrin, lê
waqasê jî nazik in, piştî
mirina zoyê karan bizina
guhşîn jî mir.

Şîrê ku wan pênc rojan
Rewşenê ji bizinê dotibû,
ew li ser agirê şiv û darikan
gerand û ew kire firo. Li
berbanga roja çarşemê,
Rewşenê biroşa firo daye
ser serê xwe û berê xwe
daye bazara bajarê Efrînê.

Piştî ku Rewşen ji nav
gund derket, ew bi hêviyên
xwe re mijûl dibû, xwe
dilşad dikir û bi xwe re
digot:

Ezê firoyê xwe bifroşim

Li bazarê...

Li nav bastan bigerim

Fîstanekeî gulgulî...

Du berbiskên wênedilî...

Cotek guharî navikzengilî

Şeş zêzendên xilxalî...

Solekê û desmaleka pûliklî

Kembereka zîvî....

Kildanekê û xizêmeka zêrî
ji keça xwe Gulê re bikirim.

Belê... Li çarşema bê li
gundê me dahol û zurne ye,
daweta kurê Zelo ye, Gul wê
xwe bide ber xemlê, Gul wê
here govend û dîlanê, ewê
bibe wek keskesora miha
Adarê, her yekê bipirse li
wê gewrê, ta dengbêj jî wê
bidine strana "Lêlê Gulê
gulbiharê". Di çavên xortan
de Gul dê bibe Zîn û Xeca
Mamê, piştî dawetê bi sê
rojan Çeko lawê Misto yê
pir xwanedan, ewê dê û
bavê xwe bişîne
xwezginciya keça min Gulê,
Ezê doşekan li erdêxînim

Balgiyan li ser hev dînim

Xwazginciyên Gulê,

Li sîngê malê rûnînim.

Piştî silav û
rewşpirskirinê, Misto bavê
Çeko wê berê xwe bide min
û bi min re bibêje: Diya
Gulê, em hatine keça te Gulê
ji Çeko re bixwazin, ma tu çi
dibêjî, Rewşen bi xwe re
dibêje, ezê cara yekê xwe
giran bikim û bêjim na.
Dema Rewşenê got na û

serê xwe bi şonde
veçengand, biroş ji ser serê
wê şemitî û ketxar,

firo tev rijiya

tizbiya hêviyan qetiya

Tiştêk ji Gulê re nekiriya

Rewşen ji dil de giriya

Destvala li mal vegehiya

Girûzî hatinê wek diriya

Rewşenê hêvî berdan, ji
nûve viyana wê jeniya .

Piştî ku Rewşen destvala
li mal vegehi, Gulê pîrsa
zûvegera wê kir, Rewşenê
ev bersiv da : Keça min...
Wek Bi diyariyên xelkê mal
ava nabin, bi hêviyan jî, ne
Gul dixemilin, ne jî dawet û
dîlan çê dibin.

Belê keça min...

**Viyana ala jiyane ye, û
jiyana bi hêza viyanê
berdewam bibe, ew rast
jiyan e.**

Birûsk

Ji Komîta Şevbuêrkên Kurdî re li Şamê re

Xwişk û birayên hêja... Beşdarên birêz:

Bi bûneya 5 saliya dmezrandina Komîta we, **Komîta Şevbuêrkên Kurdî li Şamê**, bi navê Kovara PIRSê, em we pîroz dikin, û hêviya berdewamî û serkeftinê ji karê we re dikin.

Hêvî û dilxwaziya me ew e ku em hemî bi hev re ji bo geşkirina zimanê kurdî di civakê de kar û xebatê bikin û evîna xwendin û nivîsandina bi zimanê dê, zimanê me yê kurdî belav bikin.

Careke din em we pîroz dikin, hêvîdar in xebata we ya ji bo zimanê Kurdî her pêşve here.

Kovara **PIRSê** 24.07.2008 Z-2620 K

Qaziyê heqnas*

Daneheva: Rezoyê Osê

Hebû navdarek, hebû Paşak, axir hebû Mîrek. Mîrê me dibihîst ku li welatê wî, li bajarêkî ji bajarên wî, Qazîkî heqnas heye, tiştêk di ber re derbas nabe û li ser nameşe. Wilo jîr e, wilo zana ye, ku mû ji mast derdixe. Loma kesek li bajarê wî nikare ne fen, ne fût, ne jî teşqelan bike. Çi tiştê tê ber destên wî xweş ji hev derdixe û heq bi cih dike. Axir, heqbirekî bêhempa ye.

Rojekê Mîr xwest bi darî vî Qaziyê navdar û heqnas bikeve û bi çavên serê xwe rastiya heqbiriya wî bibîne. Bibîne bê çawa heqiyê dinase û dibire. Bo vê yekê û bo ku dilê xwe bixe cih de, êvarekê Mîr ji sayisê hespên xwe re got: “Îşev, hespê şînboz xweş êm bike û bi stêra sibehê re ji min re zîn bike, berê min li seferekê ye. Lê zanibe, ku nabe kesek ji sefera min hay be !”.

Bi zeraqa stêra sibehê re, Mîr çekên başbazirganekî li bejna xwe kirin, li şînbozê xwe siwar bû û berê xwe da memleketa qaziyê navdar û heqnas, da bi çavên serê xwe birîna heqiya wî bibîne, da vê kulê ji dilê xwe derîne û xelateke hêja, yan jî cizakî giran, pê ve bigihîne.

Dûr, nêzîk, Mîr giha peravê bajarê Qazî. Li peravê bajêr yekî şeht, kop û seqet li ser devê rê dît. Dilê Mîr pê şewitî. Lê sekinî û berî jê bipirse, yê şeht ji siwarê şînbozê lava kir ku wî bi xwe re rake û bigihîne bajêr. Mîr, yek nekir didu, ew li pişt xwe siwar kir û berê xwe da sûka bajêr, cihê êzilamê, cihê tevreçûnk û kirîn û firotinê.

Gava gihan, lemelem bi sûkê ketibû, qîr û halan bû, çûn û hatin bû, lebt û tevger bû, axir bazareke giran bû. Mîr, di vê rewşê de, xwe ji bîr kir ku ne bi mîrîtî hatiye

bajêr, ban'kir: "Xortino, werin vî kopê peya kin...". Belê, çend mirov, bi gaziya Mîr re, hatin da yê kop, ji ser pišta hespê, daxin. Lê, yê kop kire hawar û got: "Ne min daxin, wî daxin. Ev hespê min e, dixwaze, bi vî qilixê xwe, dest deyne ser hespê min, jê behwer nekin...!". Wilo, ew sûk li wan giha hev û bûne du bend. Bendek destên yê kop digre û wî heqdar dibîne, yek jî destên başbazirgan digre û wî heqdar dibîne. Axir, Mîr û yê kop birin ber destên Qazî, da ew heqiya wan bibire.

Ma Mîr li çî digere, wê bê serêşî xwe bigihîne Qaziyê navdar û heqnas, wê birîna heqiyê bi çavên serê xwe bibîne û vê kulê ji ser dilê xwe rake û bifirîne. Loma bêdeng da pey wan û berê xwe bi wan re da Qazîxanê, cihê heqbirînê.

Gihîştin Qazîxanê, dîtîna va gelek li ber destê qêzî ne û heqiya wan dibire. Ew jî mane li benda dora xwe, mane li benda bextreşî yan bextgewriya xwe. Lê, Mîr xweş guh dide heqbirîna

Qazî, dide wê mereqa ku di ber de bûye rêwî û bi yekî kop re hatiye ber destên Qêzî.

Bi derbasbûna Qazîxanê re, Mîr dît ku Qazî du mirov xwestin. Herdu hatin û li ber masa wî rawestan. Yek bi ser û sîketên bajariyan bû, di dihnê xwendevanan de bû û rengalim bû. Yek jî bi cil û bergên rênçberan pêçayî bû, bêpergal bû û ne gundî bû. Pîrekek jî bi wan re bû, bêdeng, sernexwîn û şermokî bû.

- 1 -

Qazî li çîroka wan pirsî. Yê rengalim got: "Ev pîreka min e...". Yê ne gundî jî got: "Ev pîreka min e...". Lê, Qazî bi wan re dirêj nekir, got: "Pîrekê bibin aliyê malê û hûn herdu sibe, vî çaxî, li min vegezin. Sibieh tê xêr pê re". Pişt re, du mirovên din ber bi Qêzî ve herikîn û li ber destên wî rawestan. Yek jî wan tev tewaş bû. Te digot, qey hîzek rûn e. Yek jî tev bi xwîn bû. Te digot, qey niha pezek eyar kiriye. Yê bi tewaş got: "Ev kîsik yê min e

!” û destê xwe bi wî kîsikê devgirtî, yê li ser masa Qêzî ve kir. Lê, yê bi xwîn jî got: “Ev kîsik yê min e !” û destê xwe bi wî kîsikê devgirtî, yê li ser masa Qêzî ve kir. Lê, Qazî bi wan re jî dirêj nekir, got: “Kîsik li vir bihêlin û hûn herdu sibe, vî çaxî, li min vegerin. Sibieh tê xêr pê re”. Wilo, dora başbazirgan û yê kop hat. Ber bi Qazî ve herikîn, da heryekî tiştê li ba xwe bêje. Piştî Qazî li wan guhdarî kir, got: “Hesp bibin axwir û hûn herdu sibe, vî çaxî, li min vegerin. Sibieh tê xêr pê re”.

Sibeh hat û Qazîxane, jî yê bi guneh û bêguneh, hate dagirtin. Qazî serê xwe rakir û berê xwe da wî mirovê rengalim û got: “Raje destê jina xwe û ber bi oxir bibe!”. Û berê xwe da berdevkên qazîxanê û got: “Vî mirovî bibin girtîgehê, da bicirihe xwe!”. Wilo, yê rengalim û jînikê destên hev girtin û derketin. Yê ne gundî jî birin girtîgehê.

Dor hate ser yê bi tewaş û yê bi xwîn. Qazî berê xwe da yê bi xwîn û got: “Were raje kîsikê xwe û ber bi oxir

bibe!”. Û berê xwe da berdevkên qazîxanê û got: “Vî mirovî bibin girtîgehê, da bicirihe xwe!”. Wilo, yê bi xwîn rahişte kîsikê ser masa Qêzî û ber bi oxir bû. Yê bi tewaş jî birin girtîgehê.

Bi vî rengî dor hate ser yê başbazirgan û yê kop. Hinga Qazî jî pişt masa xwe rabû, herdu raçengî xwe kirin û berê wan da êxwir, da koxa hespan û jî wan re, başqe başqe, got: “Hespê xwe, di nav vî selefê hespan de, binase. Başbazirgan destê xwe bi hespê xwe ve kir û got: “Ev e hespê min”. Gava bû dora yê kop, wî jî destê xwe bi hespê ve kir û got: “Ev e hespê min”. Bi kurtî, herduwan hesp nasîn.

Wilo, li qazîxanê vegezan. Qazî berê xwe da başbazirgan û got: “Here raje reşma hespê xwe û ber bi oxir bibe”. Û berê xwe da berdevkên qazîxanê û got: “Vî mirovî bibin girtîgehê, da bicirihe xwe!”. Wilo, başbazirgan çû koxê, rahişte reşma hespê xwe û bi rê ket. Yê kop jî birin girtîgehê.

Dibêjin, Mîr bêtir kete xulobatan, qebiçi û nama zanîbû ti rê ji vê yekê re bibîne. Loma, berê xwe da mala Qêzî, da vê kulê ji ser dilê xwe rake, da ji devê Qazî bibihîze çawa û çilo heqiyê dibire, da zanibe çawa wî xelat bike, yan jî ciza bike. Wilo, gihişte ber dergehê mala Qêzî û, piştî destûrpêdanê, derbasî hundir ba Qazî bû. Ne kin kir, ne dirêj kir. Pirsaxwe rût û ziwa li nav çavên Qêzî da, got: “Ezbenî, ez hatime binasim, te çawa ev heqî birî. Çima te jinik da wî mirovê bi qîlix û yê kerax rêkire girtîgehê, te kîsik da mirovê bi xwîn û te yê bi tewaş rêkire girtîgehê, te hesp da min û yê kop rêkire girtîgehê?!”.

Qazî, ne sor bû, ne reş bû, ne tirsîha û ne fedî kir, lê veğerand: “Başbazirgan, tu mirovekî xerîb î, dunyadîtî yî û ne ji xelkên vî bajarî yî. Serê xwe bi vê heqîbirînê ne êşîne û ji xwe re neke kul û bi xwe re nehilîne. Heke heqê te ne gihaye te û tişteki te bi min re mabe bêje, xwe ne êşîne?”.

Axir, piştî dan û standinê, Qazî heqîbirina xwe, ji başbazirgan re zelal kir û pê da nasîn, got: “Başbazirgan, gava min jinik rêkire aliyê malê, ne ji ber ku pirsax jê bikim, lê min xwest ez lebta wê binasim, ne guhên xwe bidim gotinên herdu mirovên pê re. Wilo, min sibehê gazî wê kir ku masa min paqij bike. Belê, jinik bêdeng rabû, mase paqij kir, hûremûrên li ser nijinandin û duwêta min dagirt ximav. Min hinga nasî, ku ev jin berê bi vî karî rabûye û li ser xwe xerîb nabîne. Dimîne ku jina yê rengalim be, ne jina yekî gundî û kerax be. Ma ne wilo ye?”.

”Lê, çîroka yê bi tewaş û yê bi xwîn hesantir bû. Min ew kîsikê tije zêr bi xwe re bire malê. Min ew zêr valayî nav zerikek av kirin. Min sibehê li ava zerikê meyzand, min ti tewaş li ser avê nedît. Wilo, min naskir ku ev zêr ne yê destên tewaşfiroş in. Wilo, min kîsik da yê bi xwîn. Ma ne wilo ye?”.

“Dimîne çîroka te û yê kop. Çîroka we girantir bû, loma min hûn birin êxwir, ne ku hûn hespê binasin, lê ka hesp we dinase yan na. Gava te got, ev e hespê min, rast te ew naskir. Lê hesp jî guhên xwe bi ser te de pêl kirin û bi hêvî li te meyzand. Wilo, yê kop jî hesp nas kir û yekser destnîşan kir. Lê, gava hesp çav pê ket, guhên xwe çeçel dane paş û jê ma bi hesab. Wilo, min nasî ku hesp, hespê te ye, ne hespê yê kop e. Ma ne wilo ye?”.

Başbazirgan, bi van gotinan re, xwe bi Qazî da naskirin û salfa hatina xwe jê re berçav kir. Lê, Qazî got: “Mîrê min, hatina te, ji min re, xelata herî mezin e. Lê, ku cizakirin di serê te de hebe, ez li ber destên te me...”.

Wilo Mîr, bi heqbirîna Qazî, şa bû û xelatkirina wî xiste bala xwe. Loma jê xwest ku nêzîk, bi seredanekê, bighe Mîr dîwanxaneyê.

* - Min ev çîrok li havîna sala 1967an ji devê sofî Brahîmê Çebî, ji gundê Xirab Esker, bihîstiye. Lê, ev çîrok bi vî terzî (li gel hin cudahiyan) Lêv Tolstoy nivîsiye û ew sipartiye Emîrekî Cezayirî, bi navê, Boxos.

Cenga zeriye

Mehmûde Sebrî

Awir ji te ez kirme şiyar

Dil jê lerizî bûye hejar

Gava te şikand çav û biro

Cenga te li dil bûye diyar

Bejna te dema xweş tewizî

Kil bû ji binî nay û çinar

Hawîr me cîhan tev lerizî

Rexter çi dizanî ji te, yar!

Êrîşkir can vê re evîn,

Rê nîne bikim qîr û hewar

Exterme te hişt dil ji kulan

Pir bûne nema tene jimar

Cenga te dema gûr be li dil

Namîne penah goh û zinar

Bê top û tiving dil kire dîl

Cenga zeriye maye li dar

Daxek li dil û can û ceger

Derdê me ji yek bûne hezar

Daxa ku hinav jê qijilî,
Dijwar e, xwedî nabe xewar
Ez mame bi zarîn û keser
Xew nakeve çav, nine temar
Deryaye binî nine evîn
Pêl har e ji min dûre kenar
Bager li me fizîne bi kîn
Sergeşte, me xwîna xwe vexwar
Çendî ku evîn gewze li dil
Dijwarî û zor lê ne du car
Ê ku ji cihan derkeve, bê
Vîn û evîn bûye mirar
Ê dilbijiyî û zikperesî
Amac be, ji jîn, bûye dewar
Jîna ku evîn tê de nebî
Bê hêviyî û valaye kewar
Ez dê çi bikim yar i'nirî
No maye li xeyda xwe siwar
Bê hûde ne tev şîret û pend
Şorind ji mela şîx û qewar
Payiz çi dirêj bûye li dil

Jîna me tu car nabe bihar
Yar, zor e tu rûtirş be li min
Dêmgêş be, bi şewq, çeşne hinar
Çerxê vegerîn, da bi evîn,
Riswa bike dixsok û neyar
Her geşke bi ken lêv û devan
Da xunçe vebin bib'ne diyar
Da qurnefil û misk veweşin
Da qend ji lebên pembe, bibar.

SERPÊHATIYEK

Danehev: M.Qere Hesên

Li Çiyayê Kurmênc, li gundekî ji devera Xastiya, xortekî ciwan mir. Û ji ber ku xortekî baş bû û hîn ciwan jî bû, dost, heval, merov, şênîyê gund û gelek xelk li mala bavê wî civiyan. Dengê girî digihîşt derveyî gund. Hinan ji şênî çav li tabûtê diket û rabûn hildan ser milên xwe û bi dengê bilind selewat kişandin û digotin: Pêxemberê selawet, Mihemed Mistefa selawet... Û herwiha xort diketin bin tabûtê û cîhê xwe diguhêrîn berve goristana gund dimeşîn û şênî li pê wan rêz Fatihe ji giyanê wî re dixwendin, û wilo ta gihêştin ser mezê û tabût danîn. Xoce li ber tabûtê sekinî, bawermend jî li paş wî sekinîn û bi ser tabûtê de

nimêj kirin. Pişt re, tabût birin li ber devê gora ku amade bibû danîn. Lê dema ku devê tabûtê vekirin, ew çi bibînin?! Dîtin ku tabût vala ye. Xelkê li wir hemî şêr mêt man, gelo ew laşê kû ve çû? Lê Xoce bi dengê bilind got: Birano.. Vî ciwanî di jiyana xwe de tu guneh nekirine, ew mîna firişta/melaîka ye. Ew pakrewan e, ji tabûtê derkt û firî. Xelkê jî, hinan bawer kirin û hinan bawer nekir. Yê bawer kirin û bawer nekirin jî, di çala sêtiyê wer dibûn û herwiha şênî ji ser merzel belav dibû. Xwediyên mirî jî vegeerîn, lê gava gihêştin mala xwe, dîtin ku laşê miriyê wan li hundir di nav nivînê de ye û têgihêştin ku tabûta vala biri bûn goristanê.

Zimanê kurdî li cîhanê di rêza 31-an de ye

PUKmedia/2008-05-13: Yek ji kovarên navdar ên li ser zimên ku li Fransayê weşana xwe dike "Le Français Dans Le Monde", lîsteya "Zimanên herî bi bandor û dewlemend ên cîhanê" weşand.

Li gor lêkolîna kovarê ku di hejmara wê ya 335an de hatiye weşandin, ***kurdî li gel hemû qedexekirinan jî, di nav bi hezaran ziman de, di rêza 31ê de cî digire.***

Li derbarî krîterên/pîvanên kovarê yê "zimanê bi bandor û dewlemend" jî, dema ku mirov zext û zorên li ser zimanê kurdî li ber çavan bigire, ew krîter gelek giran in.

Krîterên bingehîn ên kovarê ev in:

1. Hejmara mirovên ku wî zimanî bikar tînin. 2. Rêzdariya wî ya li internetê. 3. Hejmara welatên ku zimanê lê fermî ye. 4. Hejmara wergerên ku hatine kirin. 5. Fîlm, mûzîk û pirtûkên ku bi vî zimanî hatine çêkirin û weşandin. 6. Pirtûkên rêzimanî û xebatên li ser ziman.

Di encama xebata kovarê de ku li gor 5 krîteran kiriye hat diyarkirin ku îngilizî zimanê herî bi bandor ê cîhanê ye. Li gel mîrata çandî ya zimanên rojavayî û komkirinên wan ên wêje û hunerî yê nivîskî yê dîrokî jî, kurdî di lîsteyê de cîyekî rêzdar girt. Kurdî di nav bi hezaran zimanan de gelek ziman li dû xwe hiştiye, û herwiha di nav zimanên rojavayî de jî hin ziman li dû xwe hiştin.

Tiştê balkêş ew e, Zimanê Tirkî ku 730 sal e fermî ye, bi tenê 6 pileyan li pêş kurdî cî girt.

Û zimanê Kurdî ket pêşiya Farisî. Li gor rêza lîsteya wê kovarê, Farisî li dû kurdî tê.

Di lîsteya kovarê de, 10 zimanên herî bi bandor ên cîhanê ev in:

1. Îngilizî. 2. Fransizî. 3. Îspanyolî. 4. Almanî. 5. Japonî. 6. Flamanî. 7. Erebi. 8. Swêdî. 9. Îtalyanî. 10. Danîmarkî.

Çavkanî: ANF /mfa -Amîda Kurd

Ez bawer dikim:

Du bêjeyên Kurdî!?

1. Şarê' شارع :

Ez bawer dikim, koka vê gotinê Kurdê ye û ji du bêjeyan pêk hatiye; Ji "Şar" bi wateya "bajar", û "Rê", û wilo bêjeyeke nû: "Şar-Rê, Şarrê, Şarê" ava bûye, û bi wateya "rêka nava bajêr/şar" bikar tê. Lê gava ku di Erebî de bikar hatiye, tîpa ع bi dawiya wê ketiye, ev rewş jî tişteki normal e di zimanê Erebî de. Ya ku hîn vê baweriyê xurtir dike, ew e, ku kesandina bêjeya "şarê' شارع" di zimanê Erebî de tuneye, yanê ew netê veguhastin û ew di nivîsarên Erebî yê demên berî Îslamî de jî bikar nehate, ew bêje piştî dema Îslamî hatiye bikaranîn û roja îro wek bêjeyeke Erebî ya resen tê nasîn. Kurd jî, roja îro bêjene din ji bo nasandina "şarê" bikar tînin, wek: Kolan, şeqam û hwd.

2. Qurban:

Ez bawer dikim, ev bêjeyeke hevdudanî ye ji du bêjeyan pê

k hatiye; "Qur û Ban". Wekî ku em dizanin bêjeya "Qur yan jî Qir" ji jêdera Kurdî "qirkirin" a bi wateya "mirin, tunekirin.." hatiye. Ban jî: Gotineke Kurdî ye, wateya "jor, bilind" dide, jixwe Xwedê jî di nav ewên ku li "banî" ne. Wilo gava ku ew herdu bêje pev dikevin, bêjeyeke nû bi şeweya "Qurban, Qirban" dafire û wateya "mirina ji banî re - ji bo banî" bikar tê. Bêjeya Qurban mebest û wateyeke olî standiye, ango tunekirin ji bo yê/yê li banî destnîşan dike, ji xwe Xwedê jî herdem li jor e, li banî ye, û dewar ji bo wî tîna şerjêkirin/tunekirin/qirkirin û jê re dibin "Qirban".

M.A.A

Bersiv Ji Pirsê

Gelek spas ji kovarê re, deriyê rûpelên xwe ji nêrînên têvel re vekirî, ku nivîskar û rewşebîrên bi zimanê dê dinvisînin, karibin nêrîn û têbînên xwe bi bihnek zanistî ji hev re xuya bikin.

Piştî min nama mamoste Dilsozê Dozê xwend. Berî her tiştî spasiya mamostê berêz dikim, ku karibû li gor pêzanîna xwe nêrînan li ser gotara " nivîsandin "bida. Dixwazim li gor têbînên te nêrînên xwe xuya bikim û bibêjim: ***Çiqas mirov di zanîne de biçê; ewqas nezaniyê dinase.***

- Desteyê biryar nestandiye ku hin caran gotaran wek heye biweşênin, ez jî dengê xwe tev yê te dikim, gotarên ne di asta belavkirinê de belav bibin, û desteyê rexine dikim ku ev li ber pişniyara endamêkî hatî belavkirin, ne ji biryara desteyê hatiye.

- Rastiyek e her zimanekî hevoksazî û rastnivîsa xwe heye. Nivîskar pê raman, hest û nestên xwe derbirîn dike. Lê li kêleka wê jî her nivîskarekî şeweya nivîsandina xwe heye, ji ber ku, hevîrê wî weha hatî histran û parek e ji kesîtiya wî ya giyanî ye. Li vir divê nivîskar hajî xwe hebe awayê nivîsandina xwe li ser yê din ranexe û nebîne wek wî biramin, ger ne li gor şeweya nivîsandina wî be şaş û çewt e.

- Ziman ji ferhengan mezin û firehtire. Pir bêje û gotin li deveyî ferhegan mane, û kê m bikarhatin û winda bûne, her mirovek parekê ji gotinên wî zimanî werdigire, çiqas karibe

mêjiyê xwe jê mişt bike; ewqas wê jîr bibe û karibe nêrîn û ramanên xwe zelal bike û tiştê bixwîne dê zûtir têbigebe.

Ez piştgiriya nêrîna standarkirina nivîsandina zimanê Kurdî dikim û xwediyê nêrîna bikaranîna hemî bêjeyên zimanê kurdî bi hemî zaravên xwe di nivîsandinên xwe bikartînim. Mamotê berêz Dilsozê Dozê tê li min pir biborîne, min nizanî bêjeyên di fehenga mêjiyê te de çine, ku wan bikar wînim.

- Wek em tev dizanin, rewşenbîrê Kurd yê bi zimanê dê dinivîsin, berî hîn zimanê xwe yê nivîskî bibe, hîn nivîskiya zimanê erebî, tirkî û farisî dibe. Bi riya van ziman rewşenbîrê kom dike, û ew zimana jê re dibe rodankek agahiyên tere werdigire û hukariya wan lê dibe. Pir bêje û têrm bûne cihanî, bi kîjan zimanê bîn nivîsandin wek xwe dimînin. Ji ber vê hin bêje weha di gotarê de hatine (Menewî, Mêsînî, Lîneyer, Endosî...). Ev netên wergerandin. Bi nêrîna min be, yê ku mijarekê wergerîne bibêje nim wergrandî. Bi navê xwe yê serî min mijarin wergerandin, nav û jêder xuya kirine.

- Zanîn wek ezmên bê dawîye, mirov ta mirinê hîn dibe. Divê ev rastî bêt pejrandin, têbîn û rexnan weke gulek bîn xwaş bi berguhê xwe re bike, destê xwe bavêje serê xwe kum li ser serî ye, lê na.

Li paşiyê ez hêvî dikim mamoste Dilsozê Dozê baş guhê xwe bi ser nêrîn û têbînên min de ku rast têbigebe û zav spas ji te û desteyê re.

Zamadarê Zindî